

csak az egyetemen, hanem a munkahelyeken is. Igazuk van azoknak, akik úgy vélik, hogy sem a jelentkezőknek, sem a könyvtáraknak nem jelent szakmai hasznot, ha az egyszakos államvizsgát tett dolgozóik most további 3 éves tanulással ugyanarról a szűk szakterületről szereznek egyetemi papírt is. Az volna helyes, ha a hároméves egyetemi kiegészítő szakon egy másik szakterületen folytatott tanulmányok alapján szereznének egyetemi

végzettséget. Sajnos, a jelenlegi rendelkezések értelmében hároméves egyetemi kiegészítőre csak abból a szakból jelentkezhetnek, amelyre a főiskolán jártak, és amelyből államvizsgát tettek, ezért csak a könyvtár szakra jelentkezhetnek. Sokkal hasznosabb lenne, ha egy másik szakon próbálnának diplomát szerezni, ha máshol nem, a tanárképző főiskolákon.

Dr. Urosevics Daniló

Egy városi könyvtáros feljegyzéseiből

Utópiam a központosított városi ellátórendszerrel

1980 szeptemberében a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöksége határozatot fogadott el a szakszervezeti könyvtárak munkájának és szervezetének fejlesztéséről. (Szövegét közzétette a *Könyvtáros* is idei márciusi számának mellékleteként — *A szerk.*) E határozat a korábbi irányelveknél tágabb lehetőségeket teremt arra, hogy egyrészt a tanácsi könyvtárak bekapcsolódhassanak a munkahelyi ellátásba, másrészt a szakszervezeti könyvtárak is szerepet vállalhassanak a területi (lakóhely szerinti) ellátásban. Az első esetre a határozat ezt mondja: „...kezdeményezzék, hogy a szakszervezeti könyvtárak által nehezen vagy nagy költséggel megközelíthető munkahelyek letéti ellátását — ott, ahol ennek feltételei biztosítottak — a tanácsi könyvtárak vállalják”. A tanácsi könyvtárak által történő üzemi ellátás tehát — úgy tűnik — elsősorban gazdaságossági célokat szolgál. Én mindennek elismerése mellett abban is bizonyos vagyok, hogy ha egy-egy településen (városban) a központi nyilvános könyvtár szerveznék és látnák el a munkahelyi letéteket, ez a helyben hozzáférhető dokumentumbázis és információs-tájékoztató szolgáltatás minőségének olyan javulásával járna együtt, aminek értéke megsokszorozná a helyi ellátás során megtagadott (olcsóbb fuvarozási stb.) költségeket.

*

Ismeretes, hogy városaink többségében a különféle hálózatokhoz tartozó könyvtárak elkülönültsége következtében a valamelyik könyvtárban jelentkező olvasónak nem áll rendelkezésére a te-

lepülésen levő könyvtári gyűjtemények egymást kiegészítő dokumentumállománya. Könyvtárügyünknek ezt az elsősorban szervezeti okokból adódó ellentmondását legalábbis a szakszervezeti könyvtárak tekintetében feloldhatná, ha azok gyarapítását a helyi tanácsi könyvtárak végeznék. Egyébként az ellátás jelenlegi ellentmondásaira utalnak az említett SZOT határozat nyomán született új irányelvek is. Az önálló könyvtár feladatai között ezt olvashatjuk: „A gyűjteményéből hiányzó, de olvasói által keresett kiadványokat — elsősorban az ismeretterjesztő és szakkönyveket — a központi könyvtárból átkölcsönzi, illetve annak segítségével könyvtárközi kölcsönzés útján biztosítja.” Hasonló javaslattal szólnak az irányelvek a letéti könyvtárakról. „A letéti állomány alapján ki nem elégíthető olvasói igényeket, információs kérdéseket a könyvtáros a körzeti, illetve központi könyvtárba továbbítja. A beérkező könyveket, folyóiratokat, a kérdésekre adott válaszokat olvasóihoz közvetíti.” Azaz mindkét könyvtártípus esetében a többnyire távollevő megyei központi könyvtár szolgáltatásait ajánlja elsőként az irányelv, holott nyilvánvalóan a szakszervezeti könyvtárban jelentkező kielégítetlen igények teljesítése legegyszerűbben a helyi városi könyvtárból történhet; a könyvtárosok, olvasók élnek is ezzel a lehetőséggel. Az önálló könyvtárakra vonatkozó idézet következő mondata egyébként pontosan utal erre: „Szükség esetén olvasóit a megfelelő könyvtárba (például üzemi műszaki könyvtár, nyilvános közművelődési könyvtár) irányítja. Az olvasóktól beérkezett — és saját segéd-eszközei révén meg nem oldható — információs

kérdéseket továbbítja a székhelyén működő tanácsai könyvtárnak vagy a központi könyvtárnak.” Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a városi könyvtár is csak akkor tud felkészülni ilyen jellegű (s teljes értékű) szolgáltatásra — például szakirodalmi tájékoztatásra, keresett szépirodalmi művek kölcsönzésére —, ha tisztában van a szakszervezeti könyvtárak „teljesítőképességével”, s folyamatosan tájékozódhat a használói igényekről. Erre legkönnyebben akkor képes, ha a könyvtárakat maga gyarapíthatja, és ismerve a helyi könyvtárak egyedi sajátosságait, egymást kiegészítő tevékenységüket is szervezni, illetve hasznosítani tudja. Azaz a városi könyvtár — megőrizve a szakszervezeti könyvtári gyűjtemények sajátosságait — úgy gyarapítaná őket, hogy azok egyúttal a munkahelyen kívüli városi, közösségi igényeket, érdekeket is szolgálják. Elsősorban akkor nyílnék lehetősége erre, ha a letéti gyűjtemények kialakításában nagyobb hangsúlyt kapna a vállalat, intézmény termelési profiljához, tevékenységéhez kapcsolódó szakirodalmi ellátás.

Az ezzel járó tevékenység azonban a távol vagy akár közel eső SZMT könyvtárból aligha végezhető, hiszen mindez akár egy-egy mű esetében is többszöri véleménycserét, kapcsolatfelvételeket kíván. Kisebb vállalatoknál, üzemekben a szükséges szakirodalmat általában a munkahelyi vezetők, termelésirányítók vásárolják a kiadói, terjesztői kínálat (postán érkező prospektusok, jegyzékek) és alkalmi könyvesbolti látogatások alapján. A könyvtermésről folyamatos áttekintésük legfeljebb a szakmai folyóiratokból van, s bizony sokszor hiába próbálnak megvásárolni (vagy a városi könyvtárból kölcsönözni) egy-egy számukra fontos szakirodalmi művet, mert a könyvesboltokban már nem találhatóak, a könyvtár pedig nem tudja (mivel anyagi lehetőségei korlátozva vannak) megvásárolni ezeket. Megemlítjük, hogy a SZOT irányelvei is hangsúlyozzák a munkahely jellegének megfelelő alap- és középfokú szakirodalom szükségességét, de nem tesznek említést a felsőfokú irodalomról, az *Új Könyvek*ben általában „a szakkönyvtárak anyaga” jelzésű művekről. Holott éppen ezeket nem vásárolja meg a városi könyvtár

(megrendeli viszont az alap- és középfokú műveket), s ezért jelenlétük a használatukra leginkább számító munkahelyen — s így a városban — feltétlenül indokolt.

Gondot okoz az is, hogy a kisvállalatok úgyahogy kialakuló szakirodalmi bázisa elválik a letéti könyvtártól: központi nyilvántartás nélkül, az említett termelésirányítók irodáiban található. Ám tapasztalataim szerint a kölcsönözhető letéti állománytól elkülönül a vezetők tájékoztatását, a dolgozók érdekvédelmét szolgáló szakszervezeti, munkaügyi stb. irodalom nagy része is. Ebből csak a legalapvetőbb művek érkeznek az SZMT központi könyvtártól a letéti ellátás keretében, többségüket az egyes szakszervezeti bizottságok a saját, ágazatonként eltérő szükségleteik szerint a Táncsics Könyvkiadó megyei kirendeltségeitől vásárolják meg. Ezek és az egyéb helyekről érkező, általában hivatali, intézményi kiadványok a szakszervezeti titkár irodájában találhatóak. Jó esetben a szakszervezet helyiségében helyezik el a letéti könyvtárt is, de az legtöbbször kizorul az ebédlőbe vagy a folyosóra.

Talán kissé túlzó általánosításaim után megállapíthatjuk tehát, hogy egy-egy kisebb munkahelyen többnyire három nehezen körvonalazható könyvtári, információs gyűjtemény (a hagyományos közművelődési letéti, a szakirodalmi és a szakszervezeti-munkaügyi) többé-kevésbé különböző jelenlétéről beszélhetünk. Ezeknek a szakszervezeti irányelvekkel összhangban történő egyesítését, egységes kezelését is jobban elősegítené, ha az állománygyarapítást a városi könyvtár végezné. Azaz a hagyományos letéti ellátás mellett a könyvtárral szerződő munkahelyek az egyéb szakirodalmi tájékozódáshoz szükséges irodalom beszerzését is az intézményre bíznák. Ilyen ellátásra fizethetnének elő a rendszeres, folyamatos gyűjtőkori megbeszélések alapján. Ennek megfelelően a városi könyvtár az *Új Könyveket*, a könyvesbolti forgalomba nem kerülő művek jegyzékét, a *Nemzeti Bibliográfiát* és a különféle szakirodalmi tájékoztató intézmények szolgáltatásait felhasználva gyarapítaná a munkahelyi gyűjteményt. A szakszervezeti kiadványok bizonyos körét továbbra is a munkahely vásárolná. A kiadványokat a városi központi könyvtár venné állományba, itt történnék nyilvántartásuk is. A letéti gyűjtemény egy része (kézikönyvek, szakirodalom) állandó, kihelyezett tőrszanyag lenne, míg a népszerű ismeretközlő és szépirodalmi műveket a szükségleteknek megfelelően cserélnék. Az állandó letétbe adott művek közül azokat a dokumentumokat, amelyeket a központi könyvtár saját gyűjteményére nem vásárol meg, a központi katalógusok-

ban tartja nyilván. Ezek tehát közvetve az egész lakosság, illetve más közületi érdeklődők rendelkezésére is állnak majd.

Ha ez az ellátási rendszer egy-egy városban kiterjedne a különféle helyi vállalatokra, kisüzemekre, később pedig az ipari és mezőgazdasági szövetkezetekre is, akkor a nemzeti könyvtermés sokkal nagyobb hányada lenne jelen, és válnék hozzáférhetővé a helyi olvasók számára. A megvalósításhoz nemcsak a jogszabályoknak az eddiginél rugalmasabb értelmezése, a vállalatokkal történő kollegiális (s mi tagadás, emiatt bizonytalan) kapcsolatok megszilárdítása, hanem helyi várospolitikai, testületi döntések is szükségesek. A munkahelyek a városi könyvtárnak nemcsak a vásárolt könyvek árát, a vállalat dolgozóinak számától függő pénzüsszeget utalják át, mint a szakszervezeti letéti ellátás esetén, hanem megfizetnék az ellátással járó szellemi tevékenységet is. Nem tartjuk elképzelhetetlennek, hogy — felismerve a központi ellátás várospolitikai, közösségi hasznát — vagy a munkahelyek együttesen, vagy a könyvtárat fenntartó szervek gondoskodnának az ezzel a tevékenységgel foglalkozó szakember alkalmazásának pénzügyi fedezetéről.

Hogyan festene ezek után az *egyesített munkahelyi könyvtár*? A szakszervezeti titkár, a termelésirányító, a párttitkár, esetleg az igazgató közös előszobájában lenne található, vagy az említettek egyikéhez kapcsolódnék szorosabban. A klubszérien berendezett helyiségben lehetőleg a szakszervezeti tisztségviselő vagy munkatársa (lehet adminisztratív alkalmazott is) kezelné a gyűjteményt. Ő tartaná a kapcsolatot a használók és a városi könyvtár között. Ha például az igazgató saját irodájában is ott szeretné tartani az *Idegen nevek kiejtési szótárát*, akkor természetesen több példányt kér majd. Az itt elhelyezett, korábban vázolt állománycsoportokat folyóiratok, a pártpropagandához szükséges kiadványok és a helyi jellegű sokszorosított dokumentumok egészítik ki. A vállalati termelési beszámoló tehát éppúgy tanulmányozható és kölcsönözhető lenne, mint a tanácsi végrehajtó bizottság részére a vállalat elmúlt öt évről készült jelentés. Sok mindenért érdemes tehát e helyiségbe belépni: például azért, mert a gyűjtemény kezelője egyúttal üzemi könyvterjesztő is, ráadásul beosztásánál fogva mindig tud egy-két közérdekű információt közölni. Alkalmi népművelői munkát szintén végezhet: jegyeket árusíthat, a kirándulásokra nála lehet jelentkezni stb. Az olyan kérdéseket, amelyeket nem tud megválaszolni, tolmácsolja vagy továbbkíséri a „bentebb” elhelyezkedő vezetőkhöz, szakemberekhez. Irodalomajánló, tanácsadó tevé-

kenységének kiteljesítéséhez azonban nemcsak ez a lehetőség, hanem a városi könyvtár olvasószolgálatával kiépített „forró drót” is rendelkezésére állhat. Ezt a kapcsolatot a könyvtár is ápolná: ha olvasási pályázatot hirdet, akkor azt úgy szervezi, hogy e városi programban ugyanúgy részt vehessen a munkahelyi könyvtár látogatója is, mint aki a központi könyvtárba iratkozott be. S természetesen a könyvtár folyamatosan segíti a munkahelyen folyó kulturális munkát. A párt- és a szakszervezeti, valamint a szakmai oktatáshoz, továbbképzéshez felkínálja és beszerzi a szükséges szemléltető eszközöket, nem hagyományos dokumentumokat. Mivel például a vállalatoknak (évi egy-két vetítésért) nem érdemes megvásárolniuk a több ezer forintba kerülő, munkavédelmi, műszaki stb. vonatkozású, hangosított diasorozatot, a vállalati hozzájárulásokból a könyvtár központi gyűjteménye számára beszerzi és szükség szerint a „társult” munkahelyeken bemutatja őket. És nemcsak a rendszerébe tartozó munkahelyeket részesíti előnyben, hanem dokumentumait természetesen kikölcsönzi másoknak is: a város, a járás területéről és vonzáskörzetéből jelentkező egyéni érdeklődőknek, ismeretterjesztő előadók, iskoláknak. Az ilyen központi ellátással tehát a helyben hozzáférhető könyveken kívül az egyéb típusú dokumentumok száma és — ami még fontosabb — hozzáférhetősége, nyilvánossága is növekednek.

A munkahelyi ellátás kapcsán vázlatosan felrajzolt modell természetesen folyamatosan fejleszhető az egyéb típusú könyvtáraknak a rendszerbe történő bekapcsolásával (illetve a történeti hűség kedvéért: a már sok helyen megvalósult iskolai ellátási rendszer egészülhetne ki a munkahelyi szolgáltatások rendszerével). Ha ezt sikerülne fokozatosan megvalósítani, nyugodt lelkiismerettel elmondhatnánk, hogy a városi könyvtár valóban a település információs központja, olyan központi nyilvános könyvtár, amely az érdeklődőt tájékoztatni tudja a helyben meglévő dokumentumokról, és képes rendelkezésére is bocsátani őket. Úgy érzem, ez a könyvtárügy alapvető demokratizmusát is szolgálja, a használók állampolgári jogait bővítené.

Ezért olvasok mindig örömmel olyan lehetőségekről, amelyek valamilyen módon az egységes városi könyvtárhálózat kialakítását szolgálják. Azt hiszem, ezeket a lehetőségeket nem szabad korlátozni. Nem elég a zakón igazítani, vagy a gombokat arrébb helyezni: Vegyük le, ha új inget akarunk felpróbálni!

Arató Antal